

Toekomst van de Zaanse Schans

- Wenkend perspectief -

De Zaanse Schans in de zon. Iconische beelden van de streek zoals die er vroeger uitzag. Een groene molen met zeilen op de wieken tegen een helblauwe lucht met in de verte witte wolken. Houten huizen naast een brug over de sloot met daarachter de eeuwenoude Kalverpolder. Voor veel bezoekers is dit het mooiste wat de regio, de provincie en zelfs ons land te bieden heeft: het Hollandse landschap van weleer.

Een perfecte locatie voor foto's en selfies. Maar de Zaanse Schans is geen decor, geen buitenkant. Het is levend erfgoed.

Bij het opbouwen van de Zaanse Schans konden architect Jaap Schipper en de erfgoedorganisaties rekenen op massale steun uit de streek. Ook Zaankanters die het niet breed hadden, leverden een bijdrage, al was het met dubbeltjes, kwartjes en vrijwilligerswerk. Zo is een aantal van de mooiste molens en gebouwen die de Zaanse houtbouw heeft opgeleverd, behouden gebleven. Die willen we bewaren en met trots laten zien. Trots op de schoonheid van de gebouwen en op de kracht van de samenleving die ze tot stand heeft gebracht: op de ondernemings- & handelsgeest, de durf om te innoveren en de bereidheid om hard te werken die de Zaanstreek kenmerkt tot op de dag van vandaag.

De Zaanse Schans is het visitekaartje van de Zaanstreek. Hier laten we zien dat de streek al vanaf de 17^e eeuw een centrum was van industriële productie en innovatie in Europa en nog steeds een knooppunt is in de wereldhandel. Het is een verhaal dat veel kansen biedt om bezoekers te boeien en onze liefde voor de streek te delen.

In 2020 stelde het College de Ontwikkelstrategie vast voor de Zaanse Schans (na een positieve zienswijze door de gemeenteraad van Zaanstad). Dit zijn de vier hoofduitgangspunten van die Ontwikkelstrategie:

1. **Er is balans op de Zaanse Schans tussen wonen, werken en bezoeken**, door het beter spreiden van bezoekers in het gebied en het reguleren van het aantal bezoekers.
2. **De Zaanse Schans is een veilige buurt in Zaanstad**, met een goede brand- en verkeersveiligheid ook op drukke dagen.
3. **De Zaanse Schans is een kwalitatief aantrekkelijk en goed verzorgd gebied**, met betere voorzieningen voor een goede bezoekersbeleving, duurzamere woningen en een betere kwaliteit van de openbare ruimte.
4. **De Zaanse Schans is authentiek**, een typische Zaanse woon- en werkbuilt.

Deze uitgangspunten zijn nog steeds even actueel, als we – zoals de Toeristische visie van Zaanstad uit 2021 het formuleert – willen voorkomen dat de Zaanse Schans aan zijn eigen succes ten onder gaat. De vier uitgangspunten vormen de basis voor het behoud van het erfgoed en voor de toekomst van de Zaanse Schans.

Hoe ziet de Zaanse Schans er over tien jaar uit?

Dit is ons vooruitzicht:

De iconische gebouwen van de Zaanse Schans staan er weer tiptop bij. De molens en monumenten zijn waar nodig gerenoveerd en waar mogelijk verduurzaamd, goed onderhouden en net als de paden en voorzieningen ingesteld op het veilig ontvangen van grote aantallen bezoekers.

In de molens, werkplaatsen en winkels van het Erfgoeddorp worden demonstraties gegeven die aansluiten op de eeuwenoude Zaanse maakindustrie. Bezoekers kunnen er kennis maken met ambachtelijke technieken van vroeger, zoals houtbewerken en het maken van pigmenten voor verf. Ook hedendaagse techniek wordt getoond, denk aan 3D-printen en lasersnijden. De tentoonstellingen van het Zaanse Museum, het Molenmuseum en het Museum Zaanse Tijd sluiten daarop aan en illustreren de ontwikkelingen van de Gouden Eeuw tot de moderne tijd. Aandacht voor de historie en de toekomst, voor het ambacht en voor innovatie. Aantrekkelijk gemaakt voor bezoekers van alle nationaliteiten, voor erfgoedliefhebbers, maar ook voor de Zaanse jeugd en voor iedereen die is geïnteresseerd in techniek.

De Zaanse Schans is en blijft een woonbuurt waarin de bewoners (nu en in de toekomst) prettig en veilig kunnen wonen. De woningen op de Schans zijn zoveel als mogelijk verduurzaamd met respect voor het historische karakter van de houtbouw, zodat het wooncomfort verbetert en de energielasten van de bewoners binnen de perken blijven. Om bezoekers een goed beeld te geven hoe men vroeger in de houten woningen leefde, wordt een woning geschikt gemaakt om te bezoeken en te bezichtigen. Op deze plek kan de historie van de houtbouw met het publiek worden gedeeld.

Door spreiding (bijvoorbeeld met tijdsloten) en betere routes door het gebied worden piekdrukke en overlast voor bewoners en omwonenden beperkt en de leefbaarheid en kwaliteit van het gebied verder vergroot. De bezoekersstroom op de Zaanse Schans wordt door de spreiding bovendien beter beheersbaar. Dit maakt de Schans ook beter bereikbaar voor hulpdiensten, wat de veiligheid van zowel bewoners als bezoekers vergroot.

Bezoekers op de Zaanse Schans worden op diverse manieren begeleid tijdens hun verblijf, door de bewegwijzering, met digitale rondleidingen en audiotours. En door stewards die de weg wijzen, vragen beantwoorden, problemen oplossen en optreden tegen ongewenst gedrag. Zij bewaken actief de leefregels die op de Schans gelden, zoals respect voor de privacy van de bewoners.

De spreiding van bezoekers verbetert de kwaliteit van hun bezoek: ze kunnen zich vrijer bewegen in het gebied, komen niet in overmatige drukte terecht en kunnen goed ontvangen worden in de molens, musea, winkels en horeca.

Wij verwachten dat bezoekers mede door betere spreiding en het brede aanbod van activiteiten in het Erfgoeddorp langer in het gebied verblijven en gemiddeld meer uitgeven op de Zaanse Schans dan voorheen.

De handelsgeest van de Zaanstreek komt zichtbaar tot leven door het ondernemerschap op de Zaanse Schans. Bezoekers vinden op de Zaanse Schans horeca met versnaperingen tijdens hun kwaliteitsbezoek en winkels die aansluiten op de activiteiten in het Erfgoeddorp.

De ondernemers zorgen samen met de musea en de molens voor een innovatief en aantrekkelijk aanbod aan horeca en een passend aanbod van producten en souvenirs om de bezoeker een blijvende herinnering te bieden.

Door entree te heffen, nemen de inkomsten van de Zaanse Schans toe. Daardoor is er budget voor onderhoud van het erfgoed en voor vernieuwing. Zo kunnen we het ensemble levend houden en de collectie aanpassen, en brengen we het inhoudelijke verhaal van het erfgoed beter over het voetlicht. Enkele gebouwen die nog ontbraken in het ensemble van de Zaanse Schans kunnen worden toegevoegd, met als blikvanger een voor de Zaanstreek kenmerkend kerkgebouw: een volledig ingerichte Doopsgezinde Vermaning, in volle luister en met oorspronkelijk interieur.

De Zaanse Schans, de omliggende wijken en de toegangswegen zijn veiliger geworden door het beter geleiden van verkeer en bezoekersstromen en het scheiden van wandelaars en fietsers.

De overlast voor omwonenden langs de toegangswegen naar de Zaanse Schans is sterk afgenomen door betere parkeervoorzieningen voor auto's en bussen, meer elektrisch vervoer en krachtiger handhaving.

Door een goede samenwerking met de Vervoerregio en de provincie is het veel aantrekkelijker voor bezoekers om met het openbaar vervoer en met (elektrische) boten door de regio te reizen en de Zaanse Schans te bezoeken.

De Zaanse Schans toekomstbestendig maken vraagt forse investeringen

Wanneer we zo de Ontwikkelstrategie voor de Zaanse Schans ten uitvoering brengen, houden we het verhaal over het erfgoed duurzaam in stand en kunnen we de toekomst van de Zaanse Schans, dit visitekaartje van stad en streek, veiligstellen. Ook voor volgende generaties. Om dat waar te maken, moeten we nu gezamenlijk de handen uit de mouwen steken. Niets doen is geen optie.

De erfgoedorganisaties en gemeente hebben onderzocht wat ze de komende jaren nodig hebben om de verkeers- en parkeerproblematiek op te lossen en de molens, gebouwen, paden en wegen te onderhouden en waar nodig duurzaam te renoveren, zodat ze opgewassen blijven tegen de grote bezoekersstromen.

Daarbij voorzien ze een aantrekkelijke gezamenlijke programmering die bezoekers uitdaagt om de geschiedenis van de Zaanstreek als knooppunt van wereldhandel te ontdekken, en ook aanzet tot nadenken over hun eigen moderne bestaan. Onderhoud, renovatie en verbetering van de kwaliteit van het Erfgoeddorp vragen grote bedragen.

Verduurzaming van de woningen op de Zaanse Schans is urgent, ook om de energiekosten voor (huidige en toekomstige) bewoners in de hand te houden. Verduurzaming op een wijze die goed aansluit bij het historische karakter van de panden vraagt forse investeringen. Om de privacy van de bewoners te waarborgen, wordt daarbij geïnvesteerd in onder meer passende erfafscheiding, hekwerk en de aanplant van (fruit)bomen. Om deze maatregelen te bekostigen, wordt een bewonersfonds opgezet.

Voor ondernemers is het vanzelfsprekend van groot belang dat de Zaanse Schans aantrekkelijk blijft voor bezoekers. Zonder onderhoud, geen erfgoed. Zonder erfgoed, geen Zaanse Schans. Voor de ondernemers wordt een ondernemersfonds opgericht om te ondernemen in de geest van de Ontwikkelstrategie. Hun activiteiten op de Zaanse Schans leveren inkomsten op voor het gebied en werkgelegenheid voor een aantal Zaankanters.

Stichting de Zaanse Schans (die onder andere het gebied beheert) staat voor een grote opgave om de financiële middelen te vinden voor het onderhoud van de gebouwen, de noodzakelijke verbetering van kwaliteit en authenticiteit van het Erfgoeddorp en het waarborgen van de leefbaarheid en veiligheid voor bewoners en bezoekers. Hetzelfde geldt voor het onderhoud van de molens dat wordt uitgevoerd door De Zaaansche Molen.

Tegelijkertijd voorziet de gemeente Zaanstad forse investeringen met name in de infrastructuur op en rond de Zaanse Schans om het gebied bereikbaar en veilig te houden. Bovendien moet er geld worden gevonden om de integrale programmering van het gebied te ontwikkelen en stewards en handhavers, inspecteurs en BOA's aan het werk te zetten op en rond de Schans.

Niet alles hoeft tegelijkertijd te worden aangepakt, maar in totaal gaat het om tientallen miljoenen. Wie gaat die bedragen opbrengen? Het is geen optie om alle kosten die we maken opnieuw voor rekening van de Zaankanters te laten komen. Toeristische bezoekers aan de Zaanse Schans gaan een bijdrage leveren aan het in stand houden van het Zaanse erfgoed waar ze zo graag naartoe komen. Daarmee ontstaat een betere balans tussen de kosten en de baten en draagt de toerist die de Zaanse Schans bezoekt bij aan de instandhouding van het Erfgoeddorp.